

Gemeenschap en Bevrijding Nederland
Gezinsvakantie
Dahlem, 1-6 augustus 2016

Getuigenis Enrico Craighero
3 augustus 2016

Michiel: Wanneer hebben we een concrete ervaring van barmhartigheid opgedaan? Al een aantal jaren mogen we tijdens onze vakantie met de Nederlandse gemeenschap hier in Dahlem van het grote gezelschap, van het grote volk waartoe we behoren, van de beweging, iemand hier hebben, aan wie God een bepaalde ervaring heeft laten beleven waardoor ook onze ervaring kan groeien. Vanavond heeft hier willen zijn Enrico Graigero. De eerste keer dat ik hem heb leren kennen was in de Geestelijke oefeningen van vorig jaar.¹ De brief, het getuigenis dat mij daarin het meest trof was – ik weet niet of jullie je dat kunt herinneren – dat van iemand die met een atheïstische schrijver een avond, een soort rondetafelgesprek zou houden. Met een atheïstische schrijver die, net als hijzelf, een gehandicapt kind had – en dat niet kon uitstaan. Hij kon zelfs zijn geur niet verdragen, had hij geschreven. En tijdens die ontmoeting die avond, vertelde Enrico eenvoudig wat zijn eigen ervaring was, met zijn vrouw, met zijn kinderen. Die atheïstische schrijver zei toen: ‘Ik had een heel verhaal voorbereid dat ik vanavond wilde houden, maar ik scheur het hier doormidden, want ik heb een ding begrepen: alles wat ik op papier had gezet dat is niet meer relevant. Ik heb een ding begrepen, dat ik met deze nieuwe vriend wil zijn, met hem wil samenleven, hem wil leren kennen, wil weten hoe hij leeft’. Hij had hem verder nog nooit ontmoet. Afgelopen zomer hebben wij, Martijn en ik, en later de studenten ook in Cervinia Enrico mogen horen. Toen heb ik hem, ook aangemoedigd door Davide Biasoni, uitgenodigd. En we zijn blij dat hij het offer heeft willen brengen om helemaal hiernaartoe te komen, terwijl hij ook bij allerlei vakanties in Italië geweest is en ook recentelijk nog naar Kazachstan gereisd is waar hij de visitor is. Enrico is getrouwd, al 38 jaar, hij vader van drie kinderen, twee van 35, twee zoons en een dochter van 23, en hij is net gepensioneerd na 40 jaar gewerkt te hebben bij de Eni, zeg maar de Italiaanse Shell. En de rest zal hij zelf vertellen. Veel dank dat je hebt willen komen.

Enrico: Allereerst bedankt aan jullie die me uitgenodigd hebben. Want ik zal jullie vertellen over mezelf, maar deze uren die ik al met jullie heb doorgebracht, maken dat ik me al jullie vriend voel. Ik ben erg onder de indruk van het aantal kinderen. Wanneer

¹ Vgl. *Een aanwezigheid in de blik. Geestelijke oefeningen van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding*, Rimini 2015, pp. 47-48.

er veel kinderen zijn, betekent dat dat er veel mannen en veel vrouwen zijn. En dat is al een genade: jullie ontmoet te hebben. Ik zal gaan spreken over het specifieke van mijn leven. In het kort: ik heb twee zoons, Paolo en Daniele, die 35 jaar oud zijn. Het zijn tweelingen en beiden zijn vanaf hun geboorte gehandicapt. Ze kunnen niet lopen. Ze kunnen niet spreken. Ze doen niet alle dingen die normaal gesproken mensen van 35 doen. En sinds 35 jaar wonen ze bij ons. En ik heb een dochter van 23, zogenaamd normaal. Dan moet je maar begrijpen wat het betekent: normaal of beperkt, dat valt nog te bezien. Maar dat is een beetje mijn geschiedenis. Het eerste wat ik jullie wilde vertellen, is wat mijn leven overkomen is, en het leven van mijn gezin, toen we ontdekten dat Paolo en Lele allerlei problemen hadden. En dat ze hun gedurende hun hele leven deze problemen zouden houden. Je moet je voorstellen: twee jonge mensen, Angela en ik, ik 27, zij 26, die een tweeling verwachtten. Het behoorde tot de negen mooiste maanden van mijn leven. Negen maanden van verwachting om het gezicht van deze twee kinderen te zien. Negen maanden waarin Angela en ik ons voorstelden hoe ze zouden zijn. Net als alle ouders van deze wereld doen. En een van de dingen die mij het belangrijkste leek van deze negen maanden, was dat ik in de geboorte van deze twee zoons de verwezenlijking zag van een groot verlangen waarvoor mijn hart gemaakt was. En dit grote verlangen was het verlangen naar geluk. Dus negen maanden die prachtig waren. En je kunt je dan voorstellen, dat de werkelijkheid – die twee kinderen zijn een stuk werkelijkheid – dat de werkelijkheid echt mooi is. En daar geloof je in. De hele verwachting was om de schoonheid van die werkelijkheid te zien. Ik was toentertijd helemaal niet van de beweging, maar ik was katholiek. En Jezus had me ook beloofd, dat Hij mij het honderdvoud op aarde gegeven zou hebben. Dus twee kinderen verwachten, was dit honderdvoud waar ik op wachtte. Maar zoals ik denk dat het ook in jullie ervaring gebeurt, is de werkelijkheid dikwijls niet zoals wij haar voorstellen, zoals wij haar ons indenken. De werkelijkheid is dikwijls totaal anders dan hoe je je haar voorstelt. En dat heb ik meteen begrepen, 35 jaar geleden, toen Paolo en Lele geboren zijn. En het is beter om dit in het leven meteen te begrijpen. Want hoe eerder je dat begrijpt, dat de werkelijkheid niet is wat je zelf denkt, wat je jezelf inbeeldt, des te beter: de werkelijkheid is een gegeven, een gave, en vaak een gave die ons irriteert. Zozeer dat toen mijn kinderen geboren werden, het eerste wat ik dacht was: Jezus, u kon mij dit geschenk ook besparen, want ik had een hart dat gemaakt was voor het geluk. U had me het honderdvoud op aarde beloofd, een dergelijk honderdvoud kon je ook voor je houden. Vier jaar van mijn leven, na hun geboorte, heb ik zo doorgebracht, zoals ik zojuist uitdrukte: kwaad, met het idee dat dat stuk werkelijkheid dat mijn twee kinderen waren (ik heb het dus niet over vreemden), dat stuk werkelijkheid dat mij zo na stond, dat mijn twee kinderen waren, tegen mij was. Dat stuk werkelijkheid was tegen mij, het was tegen dat wat mijn hart verlangde. Ik heb dus vier jaar doorgebracht waarin in mij alleen het verdriet, alleen de moeite, alleen het idee van een rampzalige toekomst, de boventoon voerde. Kortom: dat stuk werkelijkheid was tegen mij. Tegen dat verlangen

dat ik in mijn hart had om gelukkig te zijn. En die werkelijkheid – ik kon er niet eens naar kijken. Laat staan dat ik ervan kon houden. Ik spreek dus over mijn eigen kinderen. Maar ik daag eenieder van jullie uit, of je de werkelijkheid in jullie dagelijkse leven, datgene wat je in je gewone leven overkomt, of je dat steeds en onmiddellijk als iets goeds waarneemt. Hoe dikwijls nemen we de werkelijkheid niet waar, zoals ik de werkelijkheid van mijn kinderen waarnam, als iets wat tegen je is? Hoe dikwijls doen we niet zoals mijn vriend de schrijver zei, die zojuist aangehaald werd, die zei dat van zijn gehandicapte zoon zelfs zijn geur hem moeite gaf. Maar hoe dikwijls stinkt ook voor ons de werkelijkheid? Ik zeg jullie dit: want de eerste fundamentele kwestie is dat we niet bang hoeven te zijn, als we de werkelijkheid aanvoelen als tegen ons. We hoeven er niet bang voor te zijn. Want vervolgens, gedurende die vier jaar dat ik het zo beleefd heb, was ik op een punt aangekomen dat ik geen lucht meer kreeg, geen adem. Ik kon zo niet meer leven. Want iemand kan denken dat de hele werkelijkheid tegen hem is, maar hij merkt ook iets anders op. Namelijk dat hij er niet voor gemaakt is om kwaad te zijn op de werkelijkheid. Maar er moet in het leven iets gebeuren. En iets is mij gebeurd. En wat mij gebeurd is, is iets eenvoudigs, maar fundamenteels.

Na vier jaar waarin ik dus geen lucht kreeg en het mij haast niet meer lukte om te leven – want het is ondraaglijk om de mensen die je gegeven zijn, niet te beminnen – zat op een avond, etend aan tafel, mijn vrouw Angela tegenover mij en gaf Paolo te eten. Ik gaf Daniele te eten. En dat doen we al 35 jaar zo en nu nog steeds. Op die avond was ik op het toppunt van mijn wanhoop. Ik kon het echt niet meer verdragen. En het eerste wat ik niet meer kon verdragen, was mezelf. Die avond heb ik mijn ogen opgeslagen en kruiste ik de ogen van mijn vrouw. En die avond zag ik twee verheugde ogen, twee blije ogen. En toen is mijn leven veranderd. Want die blije ogen hebben als het ware mijn hart vastgepakt en het opnieuw op weg laten gaan. Ik heb begrepen dat mijn hart opnieuw op weg ging, toen ik die blije ogen zag. Hoe heb ik dat begrepen? Omdat ik onmiddellijk in mezelf weer vragen terugvond die ik al tijden niet meer gehad had. En de eerste vraag die ik in mezelf terugvond, was een soort jaloezie, een soort afgunst op mijn vrouw. Wat zag zij, dat ik niet zag? Wat lukte haar te zien, die dezelfde omstandigheden beleefde als ik? Ze had precies dezelfde werkelijkheid voor zich als ik. Sterker nog, omdat zij de moeder was, bracht ze er veel meer tijd mee door. Wat zagen haar ogen, dat zij blij was – dat ik niet zag? Ik zag alleen maar verdriet en moeite. Een werkelijkheid die tegen me was. Een afgunst – en wanneer je dan een dergelijke blik kruist, dan zou je willen dat die ogen ook die van jou worden. Je zou ook onmiddellijk die omstandigheid willen kunnen zien met die twee ogen. Heel mijn leven is vanaf dat punt opnieuw op weg gegaan. Want in die twee ogen heb ik begrepen, voor het eerst, dat er een manier is om naar de werkelijkheid te kijken, die meer en beter is dan hoe jij er tot dat moment naar gekeken hebt. En dat is een ervaring. Je kunt het feit niet verder uitleggen. Of iets dergelijks is iemand overkomen, en dan kan hij zeggen: ja, de

werkelijkheid kan op een andere manier bekeken worden. Maar dit is wenselijk. Want ons hart is ervoor gemaakt om te kijken. Het is gemaakt om naar heel de werkelijkheid te kijken, ook naar wat ons het lelijkste lijkt, tegen ons lijkt. Ons hart verlangt om naar heel de werkelijkheid te kijken. Om er die schoonheid in te vinden die er hoe dan ook in zit. En dat heb ik voor de eerste keer aanvoeld door te kijken naar mijn vrouw. Ik zou hier ook op kunnen houden, want voor mij is dat alles. Heel mijn leven heeft vanaf dat moment één enkel doel gehad: voortdurend opnieuw die ogen te zoeken. En het is niet gezegd dat ik ze altijd en enkel in mijn vrouw heb gevonden. Dat is het doel van het leven. Het echte doel van ons leven is om in datgene wat ons gegeven is om te beleven, twee van zulke ogen te traceren. Twee ogen die naar de werkelijkheid weten te kijken en er de schoonheid die erin zit weten te vatten. En mijn kinderen zijn vanaf dat moment mooi geworden. Maar het allereerste wat ik vanaf dat moment gedaan heb, is mijn vrouw te bespioneren. Want ik wilde begrijpen waarom zij twee van zulke ogen had. Want als het je in je leven gebeurt dat je twee van zulke ogen kruist, dan is het enige wat we moeten doen, die twee ogen te volgen. En te begrijpen wie in staat is die twee ogen zo te laten zijn. En onmiddellijk heb ik iets opgemerkt: dat er een afgrondelijk verschil was tussen mij en mijn vrouw. Er waren psychologen en psychiaters die ons allerlei oefeningen lieten doen met mijn kinderen. En dat soort oefeningen te moeten doen, maakte mij enkel woedend. Ook omdat het nooit ook maar enig resultaat had, *zero* resultaat. Dus werd ik steeds kwader. De gedachte alleen al dat ik met mijn kinderen zou moeten spelen, maakte me kwaad. Maar door mijn vrouw te bespioneren heb ik na die avond iets ontdekt: dat zij zich amuseerde. Ik was kwaad en zij, terwijl ze dezelfde omstandigheden beleefde, vermaakte zich. En daar heb ik een eerste kleine ding ontdekt. Dat zij met onze kinderen speelde, terwijl ik een probleem had dat opgelost moest worden. Zo was ons leven. Als iemand ernaar kijkt, als iemand er even over nadenkt... Je staat 's ochtends op, maar hoe kun je het dagelijks leven, de banale dingen, het hoofd bieden? De dingen die ieder van ons elke dag moet doen? Dat kan maar op twee manieren. Ofwel jezelf beklagend, zoals we normaal gesproken doen, ofwel jezelf vermakend. Dat wil zeggen: dat dagelijkse leven is je gegeven. Dat betekent: iemand heeft het bedacht voor mijn geluk. Dat is indrukwekkend. Maar wat ontdekte ik dat mijn vrouw die ogen gaf, dat mijn vrouw bewoog? Zij was een werk begonnen met don Luigi Giusanni. Nooit van gehoord. En het werk dat ze begonnen was, was dat ze een boek van hem was gaan lezen. En ze vergeleek haar leven met de ervaring die in dat boek beschreven was. En dat maakte me nog kwader. Want het leek me absoluut niets voor te stellen, het leek me erg weinig. Hoe kan dat nou? Je leven vergelijken met de ervaring van iemand, kan jou helpen datgene beleven wat jij moet beleven! Voor mij was dat ongelooflijk. Maar ik had het voor me. Ik had het voor mijn neus. Ik moest het toegeven. Want het was geen verhaal, het was niet een vrucht van een discussie. Ik had voor mijn neus een persoon die veranderd was. En toen ben ik maar hetzelfde gaan doen wat zij deed. Vol scepticisme, vol twijfels, maar ik heb het gedaan. Want het leek me te mooi

hoe zij van de werkelijkheid genoot. Het leek me mooier en beter voor me. De werkelijkheid veranderde niet, want ik had nog steeds dezelfde kinderen, maar *jij* verandert. De blik die jij op de dingen hebt, verandert. Op de personen, op de vriendschappen, jouw blik verandert en dat is Christus' overwinning. Dat is het hoogtepunt van de barmhartigheid. Want het hoogtepunt van de barmhartigheid is dat Jezus in staat is je te laten *genieten* van de werkelijkheid. Wij hebben misschien een ander idee. Wie van ons zou niet willen genieten van wat hij heeft? Niet van datgene waarvan hij denkt dat beter zou zijn het te hebben, maar van wat hij heeft. Maar het eerste grote genieten is niet eens ten opzichte van de kinderen geweest, maar dat ik weer van mezelf begon te houden. Na vier jaar begon ik van mezelf te houden. En me de beste van iedereen te beschouwen. Zelfs vandaag de dag nog, als ik in de spiegel kijk, dan denk ik: 'Zo een als jij is er niemand'. Daar heb ik begrepen dat ik goed in elkaar zat. Want degene die mij gemaakt had, is geen beunhaas, maar weet wat Hij doet. En Hij had mij goed gemaakt. De beperkingen, dat is flauwekul, dat is geen probleem. Ik was verrast dat ik opnieuw van mezelf hield. Weet je wat er gebeurt als iemand weer van zichzelf begint te houden? Dan gebeurt er iets heel eenvoudigs. Dan voelt hij zich goed, waar dan ook. In welke omstandigheid dan ook. Binnen een moeite, een verdriet, binnen de vreugde, binnen de schoonheid: je voelt je goed. Wat mooi is het om te leven! Je kijkt naar de persoon die je tegenover je hebt of naar het werk wat je moet doen, ook naar de persoon die je een dag tevoren gewurgd zou kunnen hebben, daar begin je naar te kijken met een tederheid waarvan je eerder niet dacht dat je ze had. Je begint jezelf te beminnen en je begint jezelf goed te voelen. Dat is het eerste wat ik jullie wilde zeggen. Wees niet bang voor de werkelijkheid! De werkelijkheid is *altijd* onze vriend. Je kunt ook vier jaar doorbrengen waarin je haar als een vijand beschouwt, maar tenslotte zal de schoonheid die in de werkelijkheid zit, ook in de moeite en het verdriet, naar boven komen. En ze zal naar boven komen, omdat ze erin zit. Ik schep die schoonheid niet die in de werkelijkheid zit. Ik bedenk haar niet, ze zit erin. Maar we hebben twee ogen nodig, die de werkelijkheid zien op de manier zoals ik zojuist geprobeerd heb te beschrijven. Vanaf dat moment ben ik begonnen te leren van mijn kinderen. Wat ik nu ben, heb ik geleerd van twee gehandicapte kinderen. Dus stel je voor wat voor een waarde mijn kinderen hebben. Stel je voor wat voor taak twee mensen hebben die niet kunnen lopen en spreken. En ze hebben mij een weg laten gaan.

Dat zou ik jullie willen zeggen, als tweede woord. Want die ogen, die ontmoet je niet voor eens en voor al. Want als je ze gisteren bent tegen gekomen en je komt ze vandaag niet tegen, dan is het al een herinnering die al vervaagt in de tijd. Ofwel die ogen zijn er vandaag, of we hebben het over een sprookje. Het is een weg, want het werk dat vanaf dat moment begint, het echte werk, is die ogen te zoeken. Maar daar is een weg voor nodig. En om jullie uit te leggen wat voor soort weg het is, vertel ik jullie een ervaring die ik beleefd heb met mijn zoon Paolo.

Mijn zoon Paolo kan niet lopen (Daniele wel). Maar als ik Paolo zó vasthoud, dan kan hij wel lopen. En dan loop ik achter hem en stuur ik hem als het ware. Op zekere dag waren we op vakantie in La Thuile, zo'n vakantie met 700 personen. Meer dan op een vakantie lijkt het eigenlijk op een kermis. Mijn vrienden zeggen me: Enrico, morgen gaan we naar een bepaalde plek (een plek waar ik al geweest was, een prachtige plek) boven La Thuile. Om daar te komen moet je eerst een kilometer een bergpad op wandelen. En dan kom je op een natuurlijk terras, waar je tegenover je de Mont Blanc staat: een schitterende plek. Het lijkt, als je eenmaal boven bent, alsof je de berg kunt aanraken, ook al zit er nog een vallei tussen. Het is een prachtige plek. En ze vroegen me dus: 'Kom je ook mee? Neem ook Paolo mee!' Ik vertrouwde dus mijn vrienden. Dus 's ochtends stond ik klaar om die tocht te gaan maken. Bij de eerste bocht was ik alleen overgebleven met Paolo, mijn vrienden waren allemaal al verder gelopen. Ik zal jullie niet zeggen wat ik op dat moment dacht over vriendschap, gezelschap, gemeenschap en al die dingen. Maar op die dag heb ik wel begrepen, en ik zal het jullie zo verder vertellen, wat vriendschap is. Hoe dan ook, ik was alleen over gebleven. En je moet je voorstellen dat die bocht een stuk was van het leven. Je bent er alleen. Je bent er alleen met een zoon. Of je bent alleen op je werk, of je discussieert met een collega, of je bent ruzie aan het maken met je vrouw, of je kinderen irriteren je. Hoe dan ook, jij bent daar met het leven. Er is daar niet een gezelschap, nee, jij bent daar met de werkelijkheid. Daar bij die eerste bocht heb ik begrepen, met Paolo, dat het leven je altijd op elk moment voor een beslissing plaatst. En de beslissing op dat moment was heel eenvoudig: ga ik terug naar het hotel? In het leven kun je dat vertalen met: trek ik me terug, doe ik mijn eigen dingen, beklag ik me, beschuldig ik het gezelschap? Ofwel ga ik door? En op dat moment besloot ik om door te gaan. En ik kwam bij de tweede bocht, nog steeds alleen met mijn zoon. En bij die tweede bocht komt er nog een ander element bij die je in je beslissing mee moet nemen: de moeite. De moeite van het afleggen van de weg. En dan moet je weer beslissen: ga ik door of keer ik terug. Ik dacht: ja, ik ben al bijna op de helft, dus al ik terug ga, is dat ook een beetje stom. Maar het leven zit zo in elkaar, ik ben jullie over het leven aan het vertellen. Dus goed, ik had dus besloten om verder te gaan. Bij de derde bocht was er een vriend die op mij wachtte. En toen ik het gezicht van een vriend zag, wanneer je het gezicht van een vriend ziet, dan krijg je opnieuw energie, alsof je heel gemakkelijk aan het lopen was. Maar wat je raakte, was: iedereen was doorgelopen, maar eentje heeft er aan jou gedacht. En dat ontroerde me. Er hoeven geen 100 mensen aan je te denken, slechts één persoon. Er zal altijd iemand zijn die aan je denkt. En dat is prachtig. Iemand die daar is om een stuk weg met jou af te leggen. Niet om in jouw plaats de weg te gaan. Maar om een stuk weg met jou af te leggen. Twee uur nadat iedereen al bij de top was aangekomen, kwamen Paolo en ik er ook aan. En de grootste verrassing was, dat ook ik van dezelfde dingen heb kunnen genieten als waar de anderen van genoten. Maar ik kreeg er nog iets bij, ik had meer genoten: want ik had moeite moeten doen. En hier zeg ik een tweede ding dat

die ogen kunnen zien. Dat de moeite, het lijden, de pijn niet tegen ons zijn, maar ons gegeven worden, opdat jij meer kunt genieten van wat er is. Want ik heb meer genoten dan al diegenen die gemakkelijk naar boven zijn gekomen. De pijn en het lijden, de beperking, zijn niet tegen ons. Maar als je boven komt na twee uur, dan lijkt die Mont Blanc je van goud te zijn. Dat kan ik je verzekeren! En ik daag ieder van jullie uit te beweren dat ik onzin uitkraam. Maar wat is deze weg? Wie kan deze weg afleggen? Wie moet deze weg afleggen? Jij! Want die weg is alleen voor jou bedacht. ‘Maar ik neem mijn vrouw mee!’ Nee, je vrouw zal haar eigen weg moeten afleggen. Deze weg is van jou. Want Jezus heeft die weg bedacht met een persoonlijke voorkeur voor jou. En dikwijls leggen wij die weg af (en ik dacht dat zelf ook tijdens die wandeling) denkend: ik begrijp dat die weg, de weg van het leven, voor mij bedacht is, maar ik had die wandeling al rennend willen afleggen, terwijl ik hem moest afleggen met de tred van Paolo. Ik moest hem langzaam afleggen, volgens zijn tred. En er is een moment geweest dat ik van hem af wilde. Want tegenover de werkelijkheid worden wij gewelddadig, als zij niet is zoals wij haar zouden willen hebben. Maar de mogelijkheid om van de schoonheid te kunnen genieten bestaat enkel in het respecteren van de vorm die Iemand bedacht heeft opdat jij daarin zou wandelen. Is dit duidelijk? En wat is het nut van vrienden? Vrienden dienen tot weinig, ik zeg het meteen. Vrienden hebben nut als ook zij een weg gaan. Ze hebben nut als ook zij hún weg gaan, niet mijn weg. Vrienden hebben maar één functie: je opnieuw op weg laten gaan. Want zonder hen was ik niet op weg gegaan. En verder zijn ze nuttig zoals in het stadion: jij staat beneden te voetballen en zij staan op de tribune om je te supporten. Vrienden hebben zin omdat ze je supporten, opdat jij die weg kunt gaan. Af en toe doen ze je kinderen ook een luier om. En daar ben ik ze ook dankbaar voor, maar het interesseert me eigenlijk niet. Snappen jullie wat vriendschap is?

Snappen jullie wat vriendschap is? Ik heb het een keer begrepen met Carrón. Mijn kinderen gaan naar de Anaconda, een sociaal dagverblijf. Elke dag van 10 tot 5 gaan ze erheen. En dan komen ze weer thuis en eten met ons. Zaterdag en zondag zijn ze de hele dag bij ons. En voor de 30^e verjaardag van het centrum had ik Carrón uitgenodigd en hij is gekomen. Hij las de Mis en hield een Assemblee. Op een zeker moment had hij dus voor zich: 60 gehandicapten, de ouders van de gehandicapten, allerlei verpleegkundigen en allerlei ander personeel. En geraakt door wat hij tegenover zich zag, stelde hij zichzelf een vraag: ‘Ik zou jullie gezelschap willen houden op jullie levensweg. Ik zou jullie echt willen begeleiden in jullie verdriet, in jullie moeite’. En daarna stopte hij en zei hij: ‘Maar over 10 minuten ga ik weg. Hoe kan ik jullie gezelschap houden? Velen van jullie zal ik niet meer terug zien. Hoe kan het, terwijl ik toch in mijn hart het grote verlangen heb om een ieder van jullie gezelschap te houden? Hoe zou ik jullie gezelschap kunnen houden als ik jullie niet meer terugzie? Ik zal jullie gezelschap kunnen houden, eenieder, een voor een, als ik elke dag ja zal zeggen tegen datgene wat het Mysterie mij vraagt te

doen'. Dat is vriendschap. Als ik mijn weg ga, zal ik de weg van eenieder van jullie gaan. Nog eens wat anders dan: 'hij kijkt naar me, hij kijkt niet naar me, hij heeft me niet gegroet, hij is zo raar' enz. enz. Laten we daar mee ophouden. De enige mogelijkheid dat ik kan groeien is dat jij mijn vriend bent. Dat wil zeggen: als jij je weg gaat. En als ik naar jou kijk die jouw weg gaat, zou ik ontroerd kunnen raken. En mijn hart zou opnieuw op weg kunnen gaan. Dit is iets indrukwekkends. Het is van een ontwapenende eenvoud. Het lijkt ons zo eenvoudig dat het niet waar kan zijn. Wie van ons denkt dat de ander een vriend is als hij zijn eigen weg gaat? Als hij ja zegt tegen wat het Mysterie hem vraagt te doen? Ook hier: ofwel iemand doet hiervan de ervaring op... Nog maar twee dagen geleden heb ik dit ervaren. Ergens hield ik een assemblee van studenten en daarna bleef ik eten en zat toen tegenover een meisje dat tranen in de ogen had. Alsof ze op het punt stond om in huilen uit te barsten. Als ik zo iemand zie, dan begrijp ik dat er iets groots in die persoon aan het gebeuren is. Want als iemands hart ontroerd is, dan is er hem iets aan het gebeuren. Dus stopte ik met praten en zei: waarom huil je? En zij (een meisje van 20 jaar) zei: 'Een week geleden is mijn vader ervandoor gegaan met een andere vrouw. Hij heeft mijn moeder, mijzelf en mijn zus in de steek gelaten en is weggegaan. En dan begint ze me van alles te vertellen over haar vader (je kunt je voorstellen wat zo'n meisje zegt dat in de steek is gelaten door haar vader), ze zei dus van alles. En op een gegeven moment zei ze een zinnetje waarvan ze niet eens gemerkt had dat ze het zei. En het zinnetje was: 'Hoe dan ook, dit feit van mijn vader die ervan door is gegaan, heeft mijn hart laten bloeden, mijn hart opnieuw wakker gemaakt. Er zijn vragen in me naar boven gekomen, een kreet die ik al jaren niet meer gevoeld had'. En toen ze me dat gezegd had, zei ik haar: 'Maar beseft je wat je vader voor je aan het doen is? Het lijkt een vloek, maar jouw vader, met wat hij gedaan heeft (en laten we hem maar even niet beoordelen) heeft je hart opnieuw in beweging gebracht'. En ik had het meisje voor me en voelde dat zij een vriendin was voor mijn leven. Ik heb haar alleen maar gezien toen ze huilde en ik weet ook niet of ik haar nog tegen zal komen, maar voor mij... zij heeft mij al deze dagen gezelschap gehouden. Ik heb het tegen iedereen verteld, ik vertel het nu ook tegen jullie. Wat is vriendschap? Iemand die ontroerd raakt. Iemand die het leven als een molensteen om zijn nek voelt hangen en die ontdekt dat zijn hart weer trilt. En dan is er iemand, een vriend, die je laat beseffen wat je in je hebt. Dat is een uitdaging voor iedereen die hier vanavond is. Ofwel we beginnen zo naar elkaar te kijken, ofwel vroeg of laat zal de beperking van de ander de boventoon voeren. Tussen man en vrouw bijvoorbeeld, tussen moeder en kind.

Er is tijd voor de allerlaatste kwestie. Er is een probleem met betrekking tot deze weg die ik geprobeerd heb te beschrijven. Er is iets dat ons een loer draait, dat ons 'in het pak naait': onze beperking. Ik weet niet of het jullie ook overkomt, dat we naar onszelf kijken en onze beperktheid, onze gebreken ons ongelooflijk storen. Alsof ze tegen ons waren. Alsof ik, om te kunnen leven, eerst mijn beperkingen, mijn zonden moet

oplossen. En ik dan eindelijk in staat ben om te leven. Maar het leven zit zo niet in elkaar. Jezus is gekomen voor de zondaars. Niet voor de volmaakte mensen. Weten jullie hoe ik dit begrepen heb? Weer van mijn kinderen! Dit heb ik begrepen van Lele. Lele kan lopen, hij is nogal expansief. Zijn werkwijze is als volgt: eerst prikt hij met zijn vinger in je oog, dan knijpt hij in je arm – en de mannen probeert hij ook nog in hun ballen te slaan. Zo benadert hij de ander. Als deze operatie eenmaal uitgevoerd is, begint de ander, begrijpelijkerwijs, boos naar hem te kijken. Al ben je dan ook gehandicapt, ik vind het toch irritant. Maar zodra hij het gevoel heeft dat de ander kwaad naar hem kijkt, moet hij die persoon omhelzen. En zolang de ander hem niet omhelst, laat hij niet los. Zodra de omhelzing afgelopen is, doet hij 30 seconden later weer precies hetzelfde, van voren af aan. En dat al 35 jaar lang. Zijn beperking, zijn handicap, zijn zonde, is dat voor hem een tegenwerping? Nee, het is voor hem een hulpbron. Want hij gebruikt het, om het zo te zeggen, om omhelsd te worden. Maar wie van ons denkt dat we onze beperking gekregen hebben om ons te laten omhelzen? Maar zo is het. Voor ons is dat niet zo. Voor ons is het een tegenwerping. Als ik deze beperking maar niet had, dan zou ik... dan zou ik wat? Wat zou ik dan? Wil je 'goed' worden of omhelsd worden? Een omhelzing is een relatie met iemand. Goed worden betekent dat jij het zelf gedaan hebt. Lele heeft dit hartstikke duidelijk voor ogen en er zijn maar weinig mensen die het zo duidelijk weten. Ik heb het jullie uitgelegd zodat het voor jullie duidelijk wordt. Deze uitdaging is er voor ieder van ons. Het allerlaatste:

Mijn vrouw en ik hebben een probleem. We zijn nu ongeveer bejaard. En we kunnen dood gaan. We voelen ons jong (maar je kunt ook jong sterven), maar statistisch gezien hebben we een steeds grotere kans om te sterven. En de gedachte komt in ons op: wat zal er van Paolo en Lele worden als Angela en ik er niet meer zijn. Ik spreek over de toekomst. Maar denk ook aan je eigen toekomst: met de dingen die jullie nog te beleven hebben. Zoals ik al eerder zei: de methode is altijd dezelfde. Ze verandert niet. En dit probleem is een reëel probleem. De zorg over wat er van hen zal worden. Op zekere avond eten we met vrienden en er waren ook vrienden uit Kazachstan bij. En Angela, mijn vrouw, vertelt hen over haar angst en zorgen. En over het idee dat we hebben, om iets te bouwen wat onze kinderen zou kunnen opvangen als we er niet meer zijn. Bij dat eten was een priester, een vriend, aanwezig, don Eugenio Nembrini, een grote vriend van mij, en met zijn delicate toon, die altijd de kern van de zaak raakt, zegt hij tegen Angela: 'Angela, maar waar maak je je druk over? Als jij dood zult zijn, zullen ze een moeder vinden die beter is dan jij!' Een pijnlijke stilte volgt. Dan roept Angela uit: 'Onmogelijk!' En op dat moment trekt ze als het ware een enorme muur op. Maar Dima, mijn vriend uit Kazachstan, was aanwezig, wiens geschiedenis kort gezegd de volgende is: zijn vader en moeder hebben hem meteen na zijn geboorte in de steek gelaten en hij is in een Kazachs weeshuis terecht gekomen. 16 jaar lang heeft hij in dat weeshuis gewoond. Toen hij 16 jaar was mocht hij weg en dat deed hij, met vijf kameraden. Om te leven stalen ze, pleegden ze overvallen. Binnen een paar jaar waren al zijn vrienden

dood, gedood door de politie of door rivaliserende bendes. Hij had het vuurgevecht overleefd omdat hij er die avond niet bij was: geraakt door Don Edo Canetti, die daar was in Kazachstan, gefascineerd door die priester, had hij besloten, in plaats van mee te doen aan een overval, om naar een bijeenkomst te gaan waar die Don Edo hem voor uitgenodigd had. En zo hij overleefde hij dus. Hij laat zich dopen en nu is hij een van de grootste advocaten van Kazachstan. Maar stel je de scene voor: Angela dus die te horen krijgt: als je dood gaat zullen je kinderen een betere moeder vinden dan jij. Onmogelijk! Dima staat op en zegt: ‘Angela, ik begrijp je dat je kunt zeggen dat het onmogelijk is, maar vanochtend in het ochtendgebed heb ik gelezen: *al zouden je vader en je moeder je ook verlaten, Ik verlaat je nooit*. En jij Angela, hebt het hier voor je, het vlees van deze woorden. Ik ben dat’. Dan zegt Angela: ‘ok, ik heb het begrepen. Het zal mogelijk zijn dat ze een moeder vinden die beter zal zijn dan ik’. Want er is Iemand die je nooit zal verlaten. De toekomst kan ons zorgen baren, kan ons ook angstig maken. Maar daar is niets aan te doen: als je een ervaring van schoonheid opdoet in het heden, dan zal de toekomst je geen angst meer inboezemen, omdat je vol bent van de zekerheid, net als Angela die avond. En waarom ben je zeker? Omdat je de zekerheid vóór je hebt. En die zekerheid was op dat moment Dima, in vlees en bloed. Want wanneer in ons de grote vragen van het leven naar boven komen, wees dan maar zeker dat Jezus onmiddellijk zal antwoorden. Jezus zegt niet: ik antwoord wel over een week... maar meteen. Zoals die avond waarop ik naar de ogen van mijn vrouw keek: vier jaar werden uitgevlakt. En het leven is een avontuur geworden. Dat zou ik nu willen zeggen. *Grazie!*

Michiel: misschien zijn er vragen?

Laura: Ik zou, als het mogelijk is een ander voorbeeld willen krijgen over de beperking. Het lukt me niet te begrijpen wat je bedoelde met het voorbeeld wat je gaf over je zoon Lele. Want ik zou zeggen, dat als ik goed ben, als ik al mijn beperkingen wegschuif, dat iedereen me dan omhelst.

Enrico: Jij zegt: als ik erin zou slagen niemand anders nodig te hebben om me te ontdoen van mijn beperkingen, dan zouden allen me omhelzen. Maar zo is het niet. Want als jij iets nodig hebt, dan vraag je het. Als je niets nodig hebt, dan vraag je niets. Als je denkt dat je in het leven in je eentje op de één of andere manier beter kunt worden, met je eigen inspanning, capaciteiten, wie heb je dan nodig? Op een avond kwam er een meisje in crisis bij me en begint me over haar crisis te vertellen. Maar op een zeker moment vertelt ze me: op zich interesseert het me allemaal niet zo, want morgen heb ik een tentamen en dat is het enige wat me nu interesseert. Maar zou ik – volgens jou – tegen zo iemand gaan vertellen over de Aanwezigheid? Wat heeft zij nodig? Het tentamen te halen natuurlijk. Ik moet haar niet met extra problemen opzadelen, maak maar het tentamen. Als je het tentamen gemaakt zult hebben en bereikt zult hebben waarvan je dacht dat het je bevrediging was, op dat moment, wat gebeurt er dan? Dan gebeurt er

iets heel eenvoudigs. Dat niet eens het gehaalde tentamen je zal vervullen. Waarom? Omdat ons hart gemaakt is voor het oneindige. Het spijt me. Het is niet gemaakt om goed te worden, je hart is ervoor gemaakt dat iemand je kan omhelzen zoals je bent. Het vraagt niet dat je eerst iets verandert zodat Hij kan handelen. Wat heeft Jezus gedaan met zijn leerlingen? Heeft hij eerst het personeel geselecteerd? Of heeft hij arme sloebers c.q. zondaars uitgekozen? Het hele verraad van Petrus (en die heeft echt van alles uitgespookt, daarom is het mijn idool, ik voel me prima bij Petrus): maar had Petrus het probleem van het verraad of van de relatie, van de omhelzing? Net zoals Lele: Lele heeft het probleem van de relatie, van iemand die hem omhelst. Petrus had hetzelfde probleem. Niemand van hen dacht: ik moet iets veranderen, ik moet beter worden, helemaal niet. Ze hadden dat probleem niet. Het enige probleem dat ze hadden was gehecht te blijven aan die persoon. Want het was beter voor ze. Zozeer dat toen Jezus vroeg: ‘Wil jij ook weg gaan, Petrus?’, hij kon zeggen: ‘Maar als ik van jou weg ga, waar moet ik dan in ‘s hemelsnaam heen?’ Waarom kon hij dat zeggen? Omdat er iemand was die van hem hield. En dat was beter voor hem. Ik ben hier niet de lofrede van de zonde aan het afsteken en van de beperking en van het gebrek, verre zij dit van mij, maar ik wil het veld ontruimen van de dubbelzinnigheid die er kan bestaan: dat onze beperkingen tegen ons zijn. Dat is niet zo. We beleven het Jaar van de Barmhartigheid. En er is een beeld dat de Paus naar boven heeft gehaald en dat is prachtig. Het is een

beeld in een kathedraal in Vézelay in Frankrijk op een kapiteel. Aan de ene kant staat daar Judas die zichzelf ophangt. Het is een indrukwekkend beeld, heel fysiek. En meteen aan de andere kant zie je Jezus die Judas op zijn schouders draagt als een schaap. Ik weet niet waar Judas is, daar gaat het mij niet om, maar wat mooi! Ook wie zich opgehangen heeft, wordt nog door Jezus gedragen. Wat denk je dat Jezus met onze beperkingen doet? Het boeit Hem niet. We zijn al op die schouders. Willen we begrijpen dat het belangrijkste is, niet van die schouders af te glijden?

Annette: Dat is een fantastisch voorbeeld. Want zo is het leven. Een hele hoop mensen, en zeker de mensen van wie je denkt: dat zijn niet direct mijn gelijken, juist zij provoceren je om over je eigen egoïsme heen te stappen.

Gaudete: Er zijn mooie dingen gezegd, ik heb alleen een vraag: hoe blijf je alert op die blik?

Enrico: Dat is een prachtige vraag, dank je wel daarvoor. Ik heb dit al eerder gezegd: ik heb veel geleerd van Giusani en Carrón, maar vooral ook van Paolo en Lele. Elke ochtend wek ik mijn twee kinderen. En zoals ik eerder gezegd heb, kan Paolo niet lopen. Dus haal hem elke ochtend uit bed, want anders zou hij in bed blijven. Hoe kun je dit

verlangen om die blik te zoeken bewaren? Weet je hoe Paolo mij elke keer onthaalt als ik bij hem kom om hem uit bed te halen? Met een glimlach van 36 tanden. Probeer Paolo eens te vragen: waarom zoek je de ogen van je vader elke ochtend? Weet je wat hij zou antwoorden? Anders zou ik niet uit bed kunnen komen. Wat ik nodig heb, is iemand die een grote behoefte heeft, een grote nood. En daarom is onze beperking altijd een hulpbron. Want een beperking is de grote behoefte die iemand heeft om uit zijn bed gehaald te worden. Snap je? Hoe kun je die handhaven? Door iemand nodig te hebben die je uit bed haalt. Dat is de kwestie van de barmhartigheid. Hebben we de barmhartigheid nodig of niet? Paolo beseft dat. Want hij heeft iedere ochtend iemand nodig die zich over hem heen buigt, hem vastpakt en hem uit bed haalt. Hebben wij die behoefte of niet? Als het niet nodig is dat iemand ons uit ons bed haalt, dan hoef je inderdaad ook geen blik te zoeken. Maar hoe willen we zijn, zoals Paolo of niet? Dat is een keuze. Dat is een beslissing van ons.

Carlo: Het voorbeeld van toen jij met Paolo de heuvel op liep en hem moest duwen. Je zei dat dit ook geldt als je alleen bent op je werk. Maar is doorgaan niet een krachtsinspanning van mezelf, om mezelf te bewijzen?

Enrico: Nee, absoluut niet. Het is geen krachtsinspanning die je moet doen, maar het gebruik van je vrijheid. En die vrijheid moet je zelf uitoefenen. Want de methode waarmee Jezus ons vastpakt, is geen methode waarbij hij een wonder laat gebeuren. En wanneer we dood zijn, zal onze vrijheid zich hechten aan de schoonheid die we tegenover ons hebben. Maar in het leven, is een weg gaan niet een krachtinspanning, maar het vergt een vrijheid. Je moet beslissen het te doen. Want als iemand niet besluit deze weg af te leggen, zal hij het niet doen. Maar paradoxaal genoeg zullen we in het leven merken dat het gemakkelijker is te besluiten deze weg af te leggen en veel moeizamer te besluiten het niet te doen. En waar begrijp je dat uit? Uit een ding: ik daag iedereen altijd uit om niet die weg te gaan, span je maar niet in. Geniet van het leven, doe waarin je gelooft, wat je lukt. Maar wat is het probleem? Dit zeg ik ook aan de vrienden om me heen: wees eerlijk. Oordeel. Vergelijk de werkelijkheid met je hart en zeg me of jouw hart tevreden is of niet. Want het hart is onfeilbaar. Het is niet waar dat het een enorme krachtsinspanning vergt. Het vergt enkel de vrijheid om het te doen, als het je interesseert. Want anders zal het nooit bewustzijn en ervaring worden. Ik hoop dat jullie de provocatie begrijpen. Ik accepteer het niet om stil te blijven staan bij het probleem van de krachtsinspanning. Want we weten op de bodem van ons hart dat het een leugen is. Als we geen zin hebben om het werk te doen, dan doen we het niet. Maar laten we ons opvoeden om ons hart te gebruiken, want anders zullen we vroeg of laat naar hele stukken werkelijkheid niet meer kijken, omdat ze ons niet meer zullen interesseren.

Stan: Ik vond heel mooi wat u zei over dat u de berg op ging met uw zoon en ik had een vraag over het volgende. U zei dat het extra mooi was omdat het zo veel moeite had gekost. Waarom eigenlijk? Dat is namelijk niet mijn ervaring. Bijvoorbeeld, als ik denk aan mijn bevalling: dat was super pijnlijk en dan vraag ik me af: waarom? Ik ben niet blijer met mijn dochter dan iemand bij wie het gemakkelijker gegaan is. Dus ik vraag me af: waarom vond u het mooier omdat het moeite gekost had?

Enrico: Heb jij ervoor gekozen een dergelijke bevalling te hebben? Ik ben hier niet de verdedigingsrede van de moeite aan het houden. Maar die bevalling op die manier is jou toegevallen, niet een ander. Waarom? Dat weet ik niet, dat is een mysterie. Maar jij, hoewel je je een bevalling wenste die anders was dan die je hebt meegemaakt, minder moeizaam, minder pijnlijk, toch heb je een moeizame en pijnlijke bevalling gehad. Heeft dit alles ervoor gezorgd dat je je dochter haat? Je hebt geantwoord. Is de kwestie duidelijk? Het punt is niet: laten we allemaal meer moeite gaan doen, dan genieten we meer van de dingen. Maar: alle dingen die ons overkomen, zijn gemaakt voor ons. Zijn gemaakt opdat we meer zouden gaan houden van wat er is. En jij zegt precies dat. Binnen de moeite en de pijn van een bevalling die jij niet zo gewild zou hebben, heeft die werkelijkheid je toch niet verhinderd om van je dochter te houden. Is er iets tegen jou?

Stan: Nou, die pijn was wel zinloos.

Enrico: Ik weet het niet, ik weet niet of er een pijn is die geen zin heeft. Ik houd ervan om te denken dat pijn zin heeft. Want anders zouden we de wereld moeten verdelen tussen de mensen die geluk hebben en die geen geluk hebben. Tussen degenen die alles voor de wind gaat en bij wie alles tegen zit. Maar zoals ik eerder gezegd heb, wat ons overkomt (ik weet niet waarom het ons overkomt, ik zeg hier niet: wat mooi dat je die pijn gehad hebt) verhindert ons niet om die relatie te zoeken met degene die ons gelukkig maakt. Zelfs jouw pijn is niet in staat geweest dat te doen. Je kunt denken dat het een pijn is geweest zonder zin. Maar die pijn, ook zonder zin, heeft je niet verhinderd om van je dochter te houden.

Amber: Ik ben zo emotioneel, want toen u uw verhaal vertelde, zag ik mezelf in die stoel zitten. Ik denk dat wat Stan zei, dat het een weg is die je samen aflegt, en je vrienden sluiten later aan. Omdat die weg voor iedereen anders is, is hij wel voor iedereen net zo mooi.

Enrico: Ik ben het helemaal met je eens.

Michiel: Dank, in de eerste plaats aan Enrico. Er is een zin van don Giussani die ook in de exersities herhaald wordt: leven betekent dat anderen door mijn ervaring kunnen

leven. De dingen die God ons mee laat maken, zijn voor ons, zo heeft Enrico als hypothese meegegeven. Het is meer dan een hypothese, we hebben iemand ontmoet. Als het iemand gebeurt, kan het iedereen gebeuren. Dat is het eerste. Het tweede is dat we vruchtbaar worden: iemand die de werkelijkheid op zich laat inwerken op de manier zoals Enrico zegt, die wordt nuttig voor ons. Iemand die een weg gaat zoals Enrico gegaan is, wordt nuttig voor de ander. Op een hele andere manier dan die je zelf denkt, maar veel rijker: het honderdvoud. Dus veel dank. Enrico blijft nog bij ons tot morgen. Hij beslist morgen (afhankelijk van de regen enz.) of hij mee gaat wandelen. Als het regent komt-ie :) We sluiten af met een gebed en dan volgen de mededelingen door Peter...